

Núm. 5 | MONOGRÀFIC Crisi, gènere i pobresa

Informe INSOCAT

per a la millora de l'acció social

Indicadors socials a Catalunya en relació al context estatal i europeu

entitats
catalanes
d'acció
social

Amb la col·laboració de Cristina Valls | Sociòloga

I el suport de:

Dones Directives
i Professionals
de l'Acció Social

MARÇ 2015

www.acciosocial.org

1. INTRODUCCIÓ	3
2. CRISI, MERCAT LABORAL I GÈNERE	5
2.1. Activitat	5
2.2. Ocupació	5
2.3. Temporalitat contractual	7
2.4. Treball a temps parcial	8
2.5. Ingressos procedents del treball	9
2.6. Atur	10
2.7. Atur de llarga durada	11
3. EFECTES DE LA CRISI EN LA DISTRIBUCIÓ DEL TREBALL DOMÈSTIC I FAMILIAR	12
3.1. Temps de dedicació al treball domèstic i familiar	12
3.2. Situacions de dependència	13
4. EFECTES DE LA CRISI EN LA SALUT	14
4.1. Percepció de l'estat de salut	14
4.2. Trastorns crònics	16
4.3. Salut mental	16
5. EFECTES DE LA CRISI EN LES PERSONES SENSE LLAR	18
5.1. Persones que viuen al carrer	18
6. PROTECCIÓ SOCIAL. PENSIONS CONTRIBUTIVES I NO CONTRIBUTIVES	19
7. CONDICIONS DE VIDA I POBRESA	20
7.1. Evolució de la pobresa al llarg de la crisi	20
7.2. Risc a la pobresa segons composició de les llars. El cas de les famílies monoparentals	21

ECAS és una federació d'Entitats Catalanes d'Acció Social que agrupa gairebé un centenar d'organitzacions sense afany de lucre que atenen més de 800.000 persones l'any. L'atenció directa que presten les organitzacions membres d'ECAS i la tasca de la pròpia federació per vertebrar el sector es fonamenten en voluntat de transformar la societat per fer-la més justa i equitativa. En la nostra tasca diària prioritzem l'atenció a col·lectius en situació o risc d'exclusió per tal que els drets de totes les persones es facin efectius, garanteixin una vida digna i possibilitin l'exercici de la plena ciutadania.

L'informe està basat en un document més extens que podeu consultar a www.acciosocial.org/insocat-num5-març2015-extens

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquesta edició de l'informe INSOCAT – *Indicadors socials a Catalunya en relació al context estatal i europeu* és conèixer els efectes de la crisi econòmica en la vida quotidiana de les famílies i veure si les situacions de pobresa i desigualtat que genera són diferents entre els homes i les dones. És a dir, com condiona o modifica la distribució de les tasques familiars, els rols home-dona, etc., per valorar fins a quin punt la situació desigual de les dones en aquesta crisi produeix un augment del seu risc de pobresa i exclusió social.

L'informe aborda sis àmbits d'anàlisi: Mercat laboral, Distribució de les tasques familiars, Salut, Sensellarisme, Protecció Social, i Condicions de vida i pobresa a les llars catalanes.

La primera consideració és remarcar les **dificultats d'obtenir determinades dades segregades per gènere**, la qual cosa pot comportar fer invisible determinades situacions. Una altra dificultat la trobem en què en alguns casos no hi ha dades d'anys anteriors a la crisi o són dades procedents de diferents sistemes estadístics, per la qual cosa no es possible la seva comparació. Malgrat això, l'informe analitza diferents indicadors i aporta un seguit de conclusions que es resumeixen en aquesta introducció.

Les dones són un dels col·lectius que pateix més l'impacte de la crisi econòmica. Les dades ens mostren un **empobriment material** i unes **condicions de vida cada vegada més dures** per a les dones. La crisi i la reducció de recursos econòmics en polítiques socials (encariment de les escoles bressol públiques, supressió dels recursos de la llei de dependència, disminució de la inversió social destinada a infància i família) tenen clars efectes en les dones. Ha suposat que **activitats abans cobertes pel sistema públic tornin a l'àmbit privat no remunerat i recaiguin sobretot en les dones**, fet que comporta **més vulnerabilitat** entre aquest col·lectiu i representa una **ocasió perduda per a crear ocupació**.

Si ens fixem en el mercat de treball, la reforma laboral de 2012 no dona resposta a les conseqüències de la crisi econòmica, ans el contrari. **Tenir feina ha deixat de ser una assegurança per no patir situació de pobresa.** De fet, l'any 2013 l'11,9% dels treballadors i el 12,4% de les treballadores són pobres, malgrat tenir feina. Tant homes com dones veuen endurides les condicions per entrar i mantenir-se al mercat de treball i, alhora, la transformació d'aquest mercat es defineix per una **major precarietat per a tothom**.

Ara bé, **les dones no han tingut les mateixes oportunitats que els homes en el mercat laboral i pateixen un major risc d'exclusió social.** En aquest sentit, la situació prèvia a la crisi s'ha accentuat. Si observem el tipus de jornada laboral, les dades mostren desigualtats creixents: les dones accedeixen a **feines de jornada parcial, cobren salaris inferiors i tenen una temporalitat en la contractació molt superior**.

Caldrà veure els efectes de la **precarització del mercat laboral** en el futur dels treballadors i, especialment, de les treballadores actuals, ja que el sistema de protecció social (pensions i atur) està basat en prestacions contributives i se sustenta en les cotitzacions realitzades al llarg de la història laboral.

Una de les conseqüències de la crisi econòmica és l'**increment de la taxa d'activitat femenina perquè moltes dones intenten entrar al mercat de treball per primera vegada** per afrontar una situació familiar complicada degut a la pèrdua de l'ocupació d'altres membres de la unitat familiar, encara que després pateixen també fortament la manca d'ocupació. En paral·lel, **les dones carreguen amb més treball domèstic per la caiguda dels ingressos familiars i les retallades socials**, que fan que moltes tasques de la llar i de cura –de fills dependents i persones grans– recaiguin de nou en l'àmbit privat i siguin suportades fonamentalment per les dones.

El nombre de llars sense ocupació ha augmentat de manera preocupant des de l'inici de la crisi. Aquesta realitat es tradueix en un clar **increment de la pobresa infantil: avui, un de cada quatre infants és pobre**. La Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (FEDAIA) ha denunciat la poca inversió en polítiques d'infància i família a Catalunya, que representa el 0,9% del PIB davant l'1,4% que

hi dedica l'Estat i el 2,2% de mitjana de la UE. Cal tenir en compte, a més, que **augmenten les llars monoparentals, de les quals el 94% són encapçalades per dones**. La majoria d'elles pateixen una situació desfavorable al mercat laboral que les porta a situacions de pobresa davant la impossibilitat d'assumir el sosteniment de la unitat familiar.

Un altre efecte de la crisi que cal tenir en compte és el **deteriorament de la salut física i mental, especialment de les dones**. Les etapes de crisi augmenten l'estrès i les situacions d'ansietat, mentre que s'incrementa el nombre de dones que pateixen **malalties cròniques degut a l'empitjorament de les condicions de vida**. Els homes també han d'afrontar noves situacions derivades de la crisi, com la incapacitat de mantenir el rol sustentador de la família, que comporta situacions d'estrès emocional important. Les problemàtiques econòmiques i laborals acaben afectant no només en el pla material, sinó també en el benestar psicològic i relacional de les persones: **els homes i les dones en situació d'atur tenen un risc nou vegades superior de patir un problema de salut mental**. L'augment dels problemes de salut en combinació amb les retallades en els serveis públics produeixen un efecte de saturació que dificulta doblement la garantia d'una atenció sanitària adequada.

L'increment constant, i especialment accentuat en els darrers anys, de les desigualtats socials significa que **sortirem de la crisi amb una societat més polaritzada entre rics i pobres, però també més desigual entre homes i dones**. Aquesta tendència es manifesta en diferents indicadors socioeconòmics, entre els quals destaquen el creixement sostingut del risc de pobresa (del 19,3% el 2009 al 19,8% l'any 2013, última dada disponible) i l'augment continuat del nombre de persones sense llar des de l'inici de la crisi (la variació entre el 2008 i el 2013 a Barcelona és del 45%). Els llocs de treball creats en els darrers trimestres són precaris especialment per a les dones (el 24% d'ocupades tenen treballs a temps parcial, davant el 8% dels homes), la bretxa salarial continua augmentant i les dones perceben una pensió mitjana un 38% inferior a la dels homes. La diferència en les pensions té a veure amb els anys cotitzats, ja que les dones acostumen a tenir una jornada laboral discontinua degut a les interrupcions per tenir cura dels fills/es i de les persones grans i/o malaltes.

És interessant observar l'**efecte de les transferències socials en el risc de pobresa**: en el darrer any s'ha observat un descens de la taxa de risc de pobresa de les persones majors de 65 anys i un increment d'aquesta taxa en els majors de 16 anys. Les raons es troben en bona part en la reforma laboral i en la situació del mercat de treball, que castiga especialment els joves. Els pensionistes pràcticament han mantingut el seu poder adquisitiu, si bé cal destacar que **les dones tenen pensions menors** que els homes perquè han cotitzat menys al llarg de la vida laboral. El sistema de pensions té, doncs, un impacte positiu en la reducció de la taxa de risc a la pobresa de determinats segments de població, però **caldria apostar per un sistema públic de protecció d'altres col·lectius en clar risc d'exclusió social**, com són els menors, les dones i els joves.

Algunes consideracions metodològiques

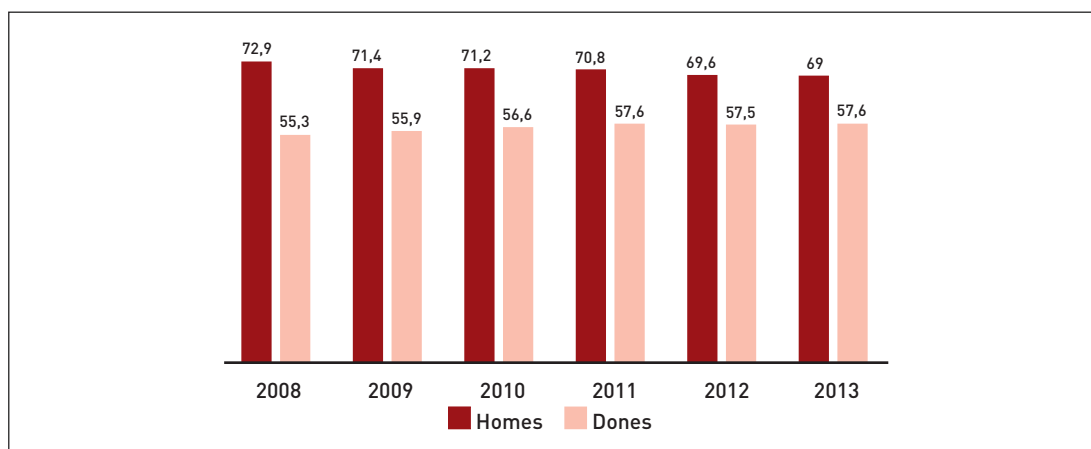
Per a la redacció d'aquest informe s'han utilitzat dades estadístiques oficials procedents de diversos organismes a nivell català, espanyol i europeu. Segons informa l'Idescat, l'Enquesta de Condicions de Vida de 2013 incorpora novetats metodològiques que representen una millora en la informació recollida sobre els ingressos de les llars, ja que combina la informació proporcionada pels informants amb la dels registres administratius. Aquest canvi metodològic ha provocat, però, un trencament amb els resultats de les edicions anteriors. Per aquest motiu s'han realitzat noves sèries retrospectives dels principals indicadors des de 2009, perquè resultin comparables amb les dades de 2013.

2. CRISI, MERCAT LABORAL I GÈNERE

2.1. Activitat

Definició | Taxa d'activitat: La població activa és el conjunt de persones que subministren mà d'obra per a la producció de béns i serveis econòmics o que estan disponibles i fan gestions per incorporar-se a la producció esmentada. Comprèn les persones de 16 anys i més en disposició de treballar, estiguin ocupades o desocupades. Serveix per mesurar el grau en què un país està aprofitant la seva força laboral potencial.

Gràfic 1. Evolució de la taxa d'activitat a Catalunya, 2008-2013. Per sexe. Mitjanes anuals (%)

Font: Idescat, a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa de l'INE.

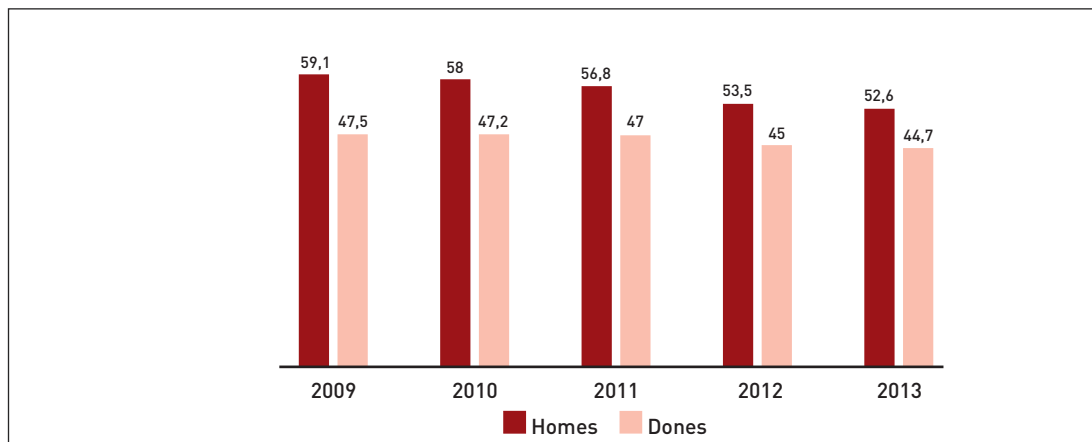
Anàlisi:

Tradicionalment les dones han participat menys al mercat laboral que els homes, si bé la diferència s'ha anat escurçant en els darrers anys (Gràfic 1). Una de les raons principals és que sectors productius específics de mà d'obra masculina, com són la construcció i la indústria, han patit una forta davallada, i l'**activitat femenina** –que ha estat sempre entre 15 i 18 punts per sota de la masculina– **ha intentat compensar la pèrdua d'ocupació masculina**. Moltes dones que no eren actives al mercat de treball han cercat feina per primera vegada, sovint en sectors de baix perfil o qualificació professional com el servei domèstic o la cura de les persones.

2.2. Ocupació

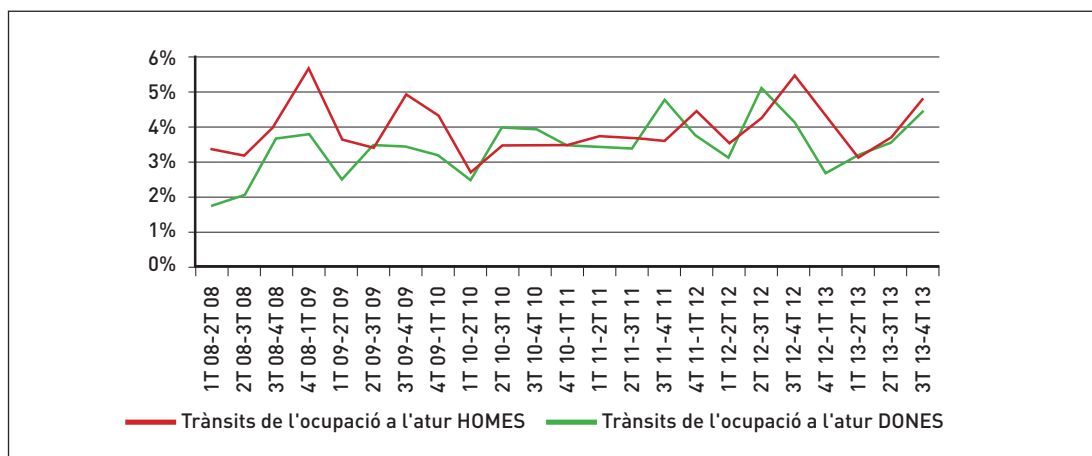
Definicions | Taxa d'ocupació: Les persones ocupades són totes aquelles de 16 anys i més que han treballat per compte propi o d'altri o a canvi d'un sou, salari, benefici empresarial o guany familiar. | **Sortides de l'ocupació**: Proporció de persones que estaven ocupades en un trimestre i han passat a estar aturades o inactives en el trimestre següent.

Gràfic 2. Evolució de la taxa d'ocupació a Catalunya, 2009-2013. Per sexe. Mitjanes anuals (%)

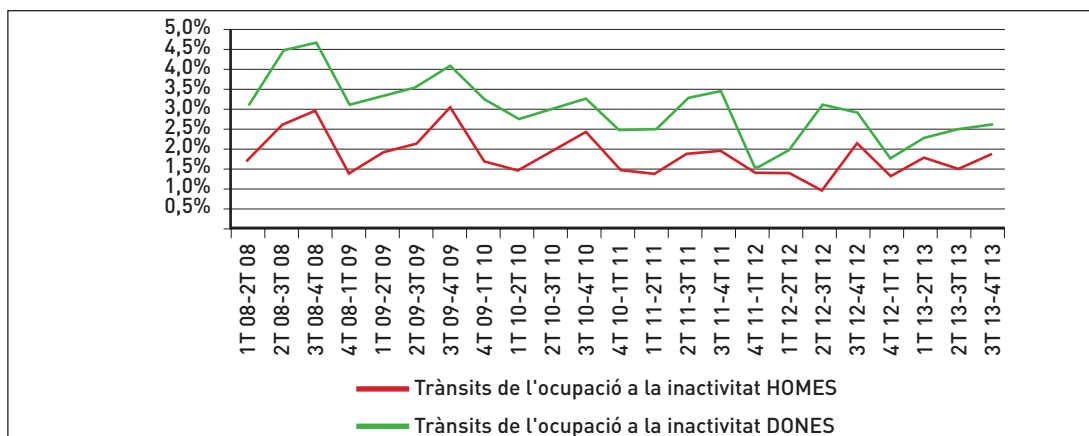
Font: Idescat, a partir de dades de l'enquesta de població activa de l'INE.

Gràfic 3. Flux de l'ocupació a l'atur a Catalunya, 2008-2013

Font: Departament d'Empresa i Ocupació a partir del fitxer de fluxos de l'EPA

Gràfic 4. Flux de l'ocupació a la inactivitat a Catalunya, 2008-2013

Font: Departament d'Empresa i Ocupació a partir del fitxer de fluxos de l'EPA

Anàlisi:

- La taxa d'ocupació femenina ha estat sempre inferior a la masculina, tot i que **la diferència entre ambdós sexes ha anat disminuint** en els darrers anys (d'11,6 punts el 2009 a 7,9 el 2013, Gràfic 2). Una de les raons és que **la taxa d'activitat femenina augmenta** i els àmbits productius on es crea ocupació són més propis de les dones, però tot i així la taxa d'ocupació femenina ha baixat tres punts des del 2009.
- La crisi ha incrementat els **fluxos de l'ocupació a l'atur sobretot en els homes**, però en els darrers trimestres la tendència s'observa també en les dones perquè l'increment de l'atur ha afectat tothom (Gràfic 3). El trànsit de l'ocupació a la inactivitat (Gràfic 4) ha estat tradicionalment una realitat femenina, ja que **les dones expulsades del mercat laboral sovint passen a treballar en l'àmbit privat** de la llar. A efectes de les xifres d'atur, les persones aturades que han exhaurit la prestació d'atur i, davant la impossibilitat de trobar feina, deixen d'apuntar-se a l'INEM, no consten en les estadístiques com a tals i poden donar una imatge falsejada de l'evolució de l'atur.
- La relació entre taxa d'ocupació, edat i gènere (veure [document extens](#)) reflecteix la **baixa contractació dels joves** i el fet que **en el gruix de persones en edat adulta la taxa d'ocupació femenina és significativament inferior**. Per una banda les dones en edat adulta es veuen expulsades del mercat laboral i, per l'altra, les dones en edat de procrear que interrompen la seva carrera professional tenen moltes dificultats per reincorporar-s'hi.
- El nivell d'estudis és un factor determinant en la incorporació al món laboral per ambdós sexes, però mentre **el nombre de dones amb estudis superiors supera el d'homes, la taxa d'ocupació femenina és inferior a la masculina**. Les dones tenen majors dificultats per trobar feina malgrat tenir un nivell de formació superior i, quan n'aconsegueixen, els contractes són sovint per feines molt inferiors al nivell que els correspondria per la seva titulació acadèmica.
- Si ens fixem en el tipus d'ocupació, **l'emprenedoria femenina ha augmentat** durant la crisi, passant de representar un 20% del total a ser un 30,8%. Un dels motius és que les dones que es queden a l'atur, sobretot a partir de determinada edat, no tenen altra opció que establir-se per compte propi perquè el mercat de treball no les acull. Per tipus d'activitat, **més del 80% són autònomes sense cap persona assalariada**, la qual cosa indica que no es tracta de creació d'empreses sinó d'autoocupació¹.

1. BERBEL, S. I CORCOY, M. (2014): 'Les dones com agents de canvi econòmic i social'. Material de treball. IV Congrés de les Dones del Baix Llobregat.

2.3. Temporalitat contractual

Definició | Taxa de temporalitat: Proporció de la població ocupada assalariada amb contracte temporal respecte el total de la població ocupada assalariada.

Taula 1. Taxa de temporalitat a Catalunya per sexes, 2008-2013. Mitjanes anuals (%)

	Homes	Dones
2008	20,0	22,7
2009	17,3	18,8
2010	16,5	19,6
2011	18,4	21,8
2012	17,3	19,5
2013	18,5	18,5

Font: Enquesta Població Activa INE

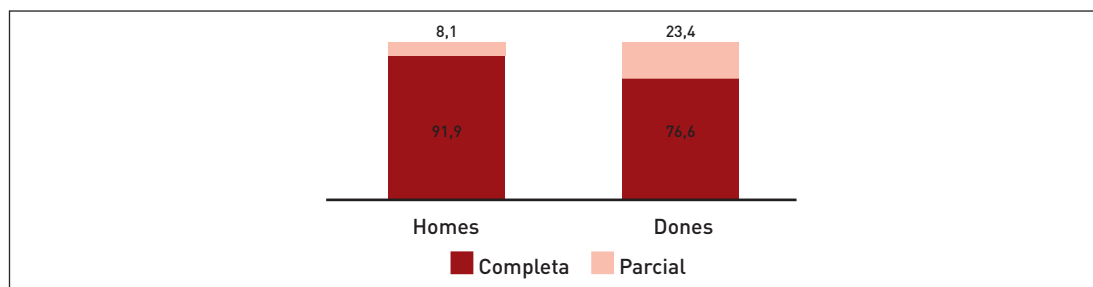
Anàlisi:

- Després de la reforma laboral de l'any 2012 s'observa un increment dels contractes temporals i un descens dels contractes indefinits. **La taxa de temporalitat de les dones ha estat tradicionalment més elevada** que la dels homes, si bé el 2013 s'equiparen en un 18,5%.
- Les **precàries condicions de treball** dels llocs que es generen afecten tant homes com dones; les modalitats de contractes per mesos, dies i fins i tot hores són habituals entre els col·lectius vulnerables. La reforma ha produït una total inseguretats en la contractació i una **devaluació generalitzada dels salaris**, la qual cosa ha generat el fenomen dels **treballadors pobres**, amb llars on els ingressos ronden el llindar de la pobresa malgrat que els dos membres adults treballin (veure [document extens](#)).

2.4. Treball a temps parcial

Definició | Taxa d'ocupació a temps parcial: Proporció de la població ocupada a temps parcial respecte el total de la població ocupada. Es consideren mitjanes anuals. S'entén que un contracte és a temps parcial quan s'hagi acordat la prestació de serveis durant un nombre d'hores al dia, a la setmana, al mes o a l'any inferior a la jornada de treball d'un treballador o d'una treballadora a temps complet comparable. No és una modalitat contractual en sentit estricte, sinó una característica referida a la jornada.

Gràfic 5. Població ocupada a Catalunya segons tipus de jornada per sexe, 2013 (%)

Font: Idescat, a partir de dades de l'enquesta de població activa de l'INE.

Taula 2. Taxa d'ocupació a temps parcial per sexes a Catalunya, 2008-2013. Mitjanes anuals (%)

	Homes	Dones
2008	4,2	21,8
2009	4,6	20,6
2010	4,8	21,7
2011	5,7	22,7
2012	6,3	22,8
2013	7,9	23,8

Font: Enquesta Població Activa INE

Anàlisi:

- L'any 2013 un 23,4% de les dones ocupades treballaven amb jornades a temps parcial, davant el 8,1% dels homes (Gràfic 5). La **tendència a l'alça dels contractes a temps parcial afecta tant homes com dones**, però es manté un alt diferencial de 14 punts entre ambdós gèneres.
- Hi ha dues tendències a l'hora d'explicar les raons de l'increment de la jornada a temps parcial en les dones. D'una banda, alguns estudis indiquen que el principal motiu de les dones per fer jornada parcial és la conciliació de la vida familiar i laboral. D'altres defensen que aquestes **jornades parcials vénen imposades pel mercat laboral**, especialment en temps de crisi, i que sovint les dones es veuen obligades a acceptar aquest tipus de jornades per manca d'altres oportunitats. El treball a temps parcial comporta menys ingressos i menys possibilitats d'ascendir a càrrecs de responsabilitat, i té efectes negatius sobre la jubilació. Per tant, el risc de viure en situació de pobresa és major per a aquest grup de població.
- **Les professionals que ocupen càrrecs directius directives s'han reduït a la meitat:** amb la crisi han passat del 6,6% de les dones ocupades a Catalunya al 3'3%. En els homes, en canvi, la reducció ha estat d'un punt: eren quasi un 11% sobre el total d'homes i ara són poc menys d'un 10%².

2.5. Ingressos procedents del treball

Definició | Bretxa salarial: La bretxa salarial entre homes i dones es defineix com la diferència entre la mitjana del guany salarial brut per hora dels homes i la mitjana del guany salarial brut per hora de les dones. | **Taxa de risc de pobresa en el treball:** Indicador que mostra la proporció de persones que van treballar almenys set mesos durant l'any de referència de la renda (l'any anterior a la data de l'Enquesta de Condicions de Vida) i tenen una renda disponible equivalent per sota del llindar de risc de pobresa. Aquest llindar es fixa com el 60% de la mediana nacional dels ingressos disponibles anuals equivalents (després de transferències socials).

Taula 3. Bretxa salarial entre homes i dones, 2009-2011 (%)

	2009	2010	2011
Catalunya	18,5	16,9	19,8
Espanya	16,7	16,2	17,8
Zona euro (UE-17)	16,9 (p)	16,5	16,4 (p)
Unió Europea (UE-27)	17,2 (p)	16,2	16,2 (p)

(p) Provisional / Font: Idescat i Eurostat

2. BERBEL, S. I CORCOY, M. (2014): 'Les dones com agents de canvi econòmic i social'. Material de treball. IV Congrés de les Dones del Baix Llobregat.

Taula 4. Taxa de risc de pobresa en el treball, 2013 (%)

	Homes	Dones	Total
Catalunya	11,9	12,4	12,2
Espanya	11,0	10,0	10,6
Zona euro (UE-17)	8,9	8,5	8,7
Unió Europea (UE-27)	9,4	8,4	8,9

Font: Institut d'Estadística de Catalunya i Eurostat.

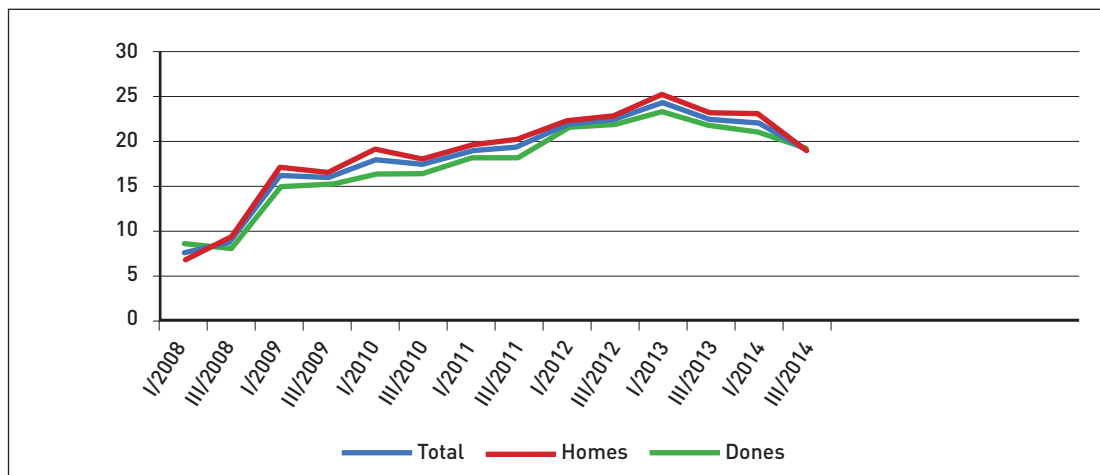
Anàlisi:

- La bretxa salarial ha augmentat amb la crisi, arribant a un 19,8% el 2011, superior tant a la bretxa espanyola com a l'europea (Taula 3).
- L'any 2013 l'11,9% dels treballadors i el 12,4% de les treballadores estaven en risc de patir situació de pobresa (Taula 4). La reforma laboral de 2012 ha contribuït a precaritzar el mercat laboral amb la creació de llocs de treball temporals i a jornada parcial, amb salaris cada vegada més baixos.

2.6. Atur

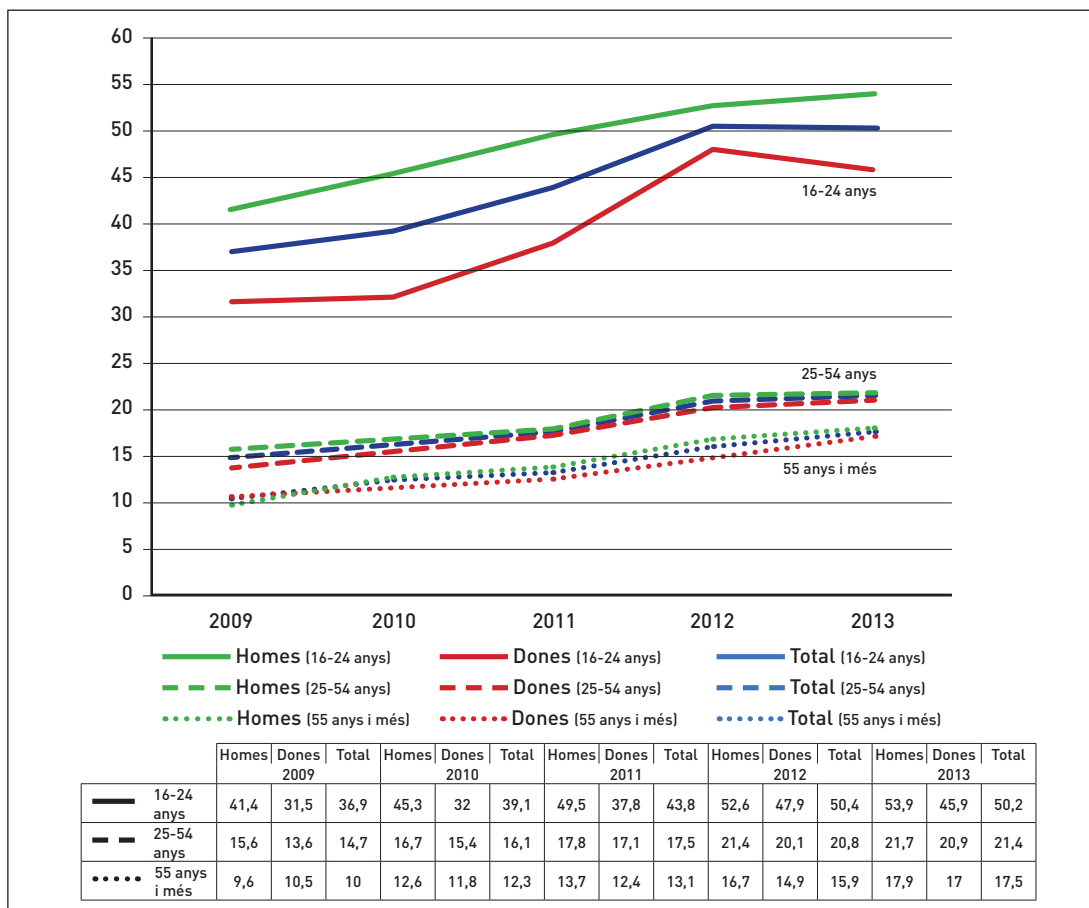
Definició | Persones aturades: L'Enquesta de Població Activa considera aturades aquelles persones de 16 anys o més que reuneixen simultàniament les condicions següents: a) estar sense feina, no haver tingut una ocupació per compte d'altri ni per compte propi durant la setmana de referència; b) estar en recerca de feina per compte aliè o haver fet gestions per establir-se pel seu compte durant el mes precedent; c) estar disponible per treballar, en condicions de començar a fer-ho en un termini de dues setmanes.

Gràfic 6. Evolució de la taxa d'atur a Catalunya (%), 2008-2014. Per sexe. Dades trimestrals.

Font: Idescat a partir de l'Enquesta de Població Activa (EPA) de l'INE.

Gràfic 7. Evolució de la taxa d'atur a Catalunya (%), 2009-2013. Per sexe i edat. Mitjanes anuals.

Font: Idescat a partir de l'Enquesta de Població Activa (EPA) de l'INE.

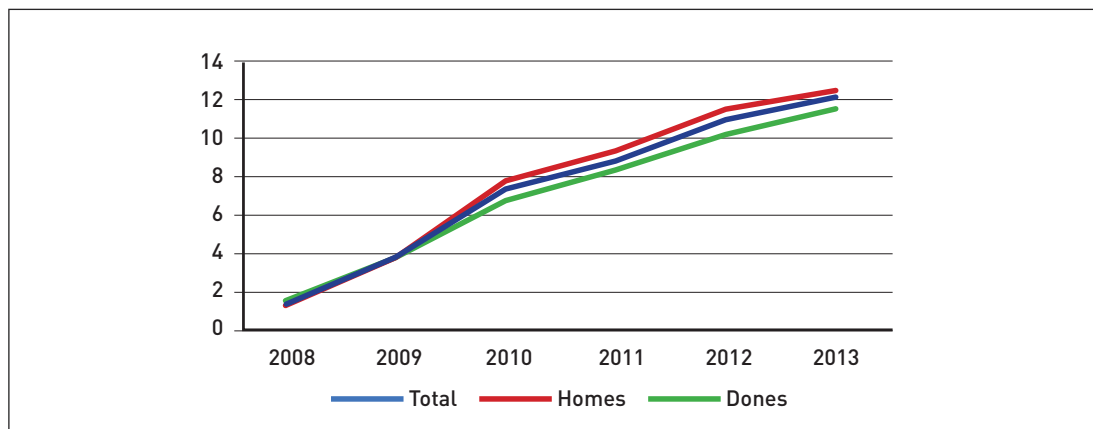
Anàlisi:

- L'indicador d'índex d'atur mostra una lleugera tendència a la millora durant l'any 2013 i el tercer trimestre de 2014: passa d'un 24,4% el primer trimestre de 2013 a un 19,1% el tercer trimestre de 2014 (Gràfic 6), si bé cal recordar que l'ocupació que es crea és precària.
- L'atur masculí supera lleugerament el femení, amb un diferencial mínim. Les diferències van ser més marcades els primers anys de la crisi per la tipologia de llocs de treball destruïts, principalment en la construcció i la indústria. A partir de 2012 la taxa d'atur entre homes i dones s'igualava, possiblement degut a la destrucció de llocs de treball del sector públic, fortament feminitzat.
- L'atur juvenil és el més elevat, d'un 53,9% en els homes i un 45,9% en les dones el 2013 (Gràfic 7). Es tracta d'una xifra rècord a Europa (exceptuant altres territoris de l'Estat espanyol). Es consolida la tendència d'augment de l'atur entre les persones de més de 55 anys.
- Segons dades del Servicio Público de Empleo Estatal (SEPE) es resolen abans les demandes d'ocupació dels homes que de les dones, relegant aquestes a períodes més llargs de desocupació. Mentre disminueix el percentatge de demandes masculines d'ocupació pendents de resoldre (d'un 48,5% a un 46,6% entre 2012 i 2014), les femenines augmenten (d'un 51,5% a 53,4% pel mateix període).

2.7. Atur de llarga durada

Definició | Atur de llarga durada: Percentatge d'aturats que porten un any o més en situació d'atur en relació a la població activa total. Població total en atur de llarga durada (≥ 12 mesos d'atur; segons definició de l'OIT) com a proporció de la població activa total (15 anys o més).

Gràfic 8. Taxa d'atur de llarga durada (%) a Catalunya, 2008-2013. Per sexes. Mitjanes anuals.

Font: Idescat a partir de l'Enquesta de Població Activa (EPA) de l'INE.

Anàlisi:

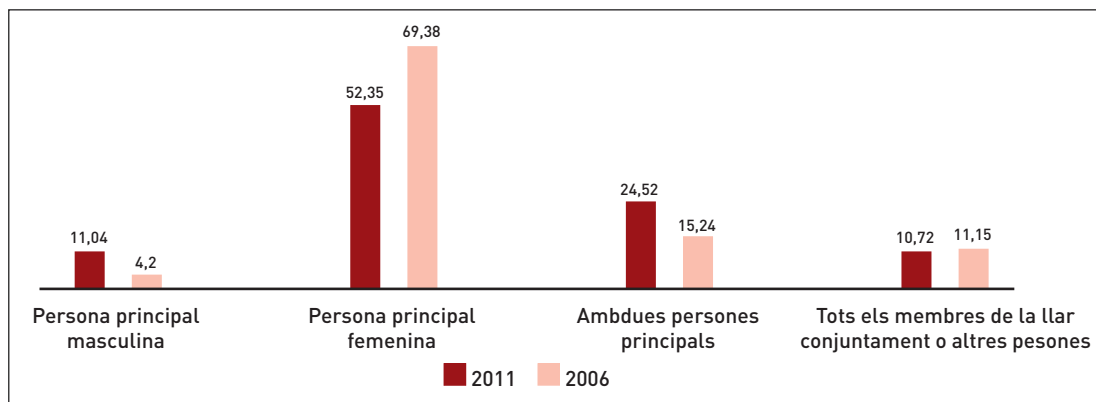
- L'atur de llarga durada, que el 2013 a Catalunya era més del doble que la mitjana de la Unió Europea (12,2% i 5,1%, respectivament), afecta lleugerament més els homes (12,6%) que les dones (11,6%).
- El percentatge d'homes i dones aturades que fa més de dos anys que cerquen feina no ha deixat d'augmentar des de l'inici de la crisi: segons les darreres dades disponibles, un 41,4% d'homes i un 40,4% de dones estan en aquesta situació.

3. EFECTES DE LA CRISI EN LA DISTRIBUCIÓ DEL TREBALL DOMÈSTIC I FAMILIAR

3.1. Temps de dedicació al treball domèstic i familiar

Definició | Treball domèstic i familiar: Fa referència a una sèrie d'activitats destinades a atendre la cura de la llar i la família i a cobrir la gestió i el manteniment de les infraestructures de la llar. La responsabilitat de bona part del treball reproductiu i de cures –també dels membres dependents de la llar—s'atorga, encara actualment, a les dones degut a la cultura patriarcal. És un treball no remunerat i que no està inscrit dins de lògica mercantil.

Gràfic 9. Persona que organitza les tasques domèstiques i familiars a Catalunya (%), 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població

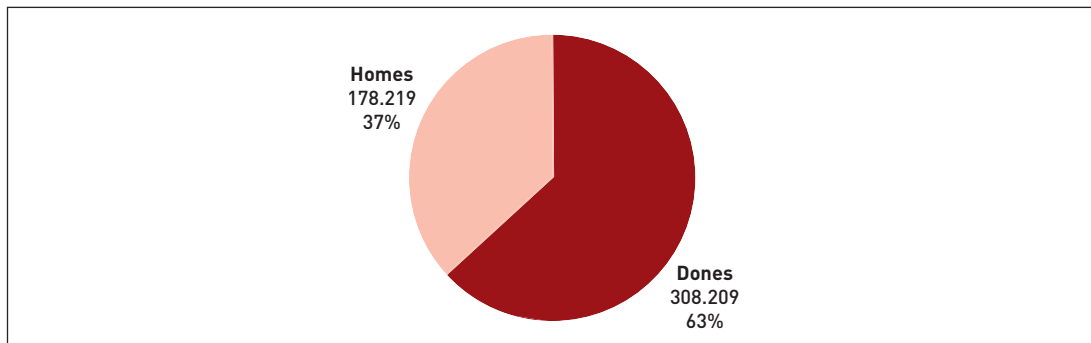
Anàlisi:

- Entre 2006 i 2011 s'observa una **tendència a una major corresponsabilitat** en l'organització de les tasques domèstiques i familiars, però en un 52% dels casos la persona que organitza principalment aquestes tasques és la dona.
- La **distribució desigual de les tasques de la llar i la major responsabilització de les dones** són fenòmens molt interioritzats en la nostra societat. Donada l'adscripció de les dones a l'àmbit domèstic, per tal d'aconseguir la igualtat i un repartiment real dels treballs i les responsabilitats caldrà **canviar les estructures socials i econòmiques actuals** així com l'**imaginari col·lectiu** que sustenta aquestes pràctiques.
- Les successives retallades en polítiques socials i el deteriorament de l'Estat de benestar **traslladen a l'àmbit privat tasques de cura** abans cobertes pel sistema públic de protecció. La reducció de les ajudes en menjadors escolars, l'augment del preu de les escoles bressol públiques o l'incompliment de la Llei de dependència impliquen, en molts casos, un **increment de la presència de les dones a la llar**. Paral·lelament, la precarització i vulnerabilitat laboral de les dones es veu agreujada per les reformes de flexibilització del mercat de treball. La doble jornada (laboral i domèstica) i la sobrecàrrega s'agreuja especialment en les **famílies monoparentals**, un 94% de les quals estan encapçalades per dones.
- Hi ha diferències significatives entre homes i dones pel que fa al **temps dedicat al treball, els estudis, la llar i la família**. Les tasques de la llar i de cura a la família ocupen major temps a les dones (4h 14min/dia) que als homes (2h 35min), mentre que les dones dediquen menys temps al treball remunerat (6h 50min/dia, respecte 7h 51min dels homes).

3.2. Situacions de dependència

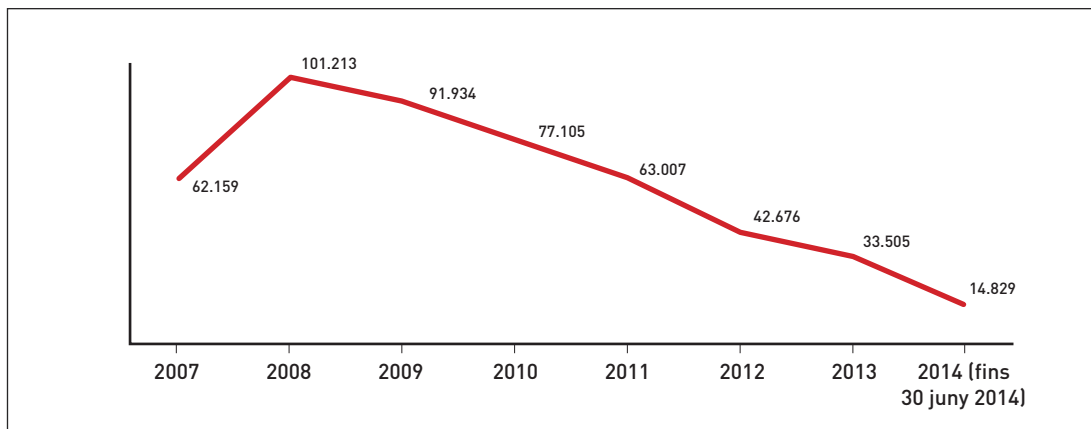
Definició | Dependència: La dependència és la necessitat d'ajuda que té una persona per realitzar les activitats bàsiques de la vida diària, derivada de l'edat, la malaltia i/o discapacitat, lligada a la falta o a la pèrdua d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial.

Gràfic 10. Perfil de les persones sol·licitants de grau i nivell de dependència per sexe a Catalunya, 2014

Font: Informe de seguiment del desplegament de la Llei 39/2006. 30 de juny de 2014

Gràfic 11. Evolució anual de les sol·licituds inicials de valoració del grau de dependència (PIA) a Catalunya, 2007-2014

Font: Informe de seguiment del desplegament de la Llei 39/2006. 30 de juny de 2014

3. IMSERSO Gfk-Emer (2004): *Encuesta del apoyo informal a los mayores en España*.

Anàlisi:

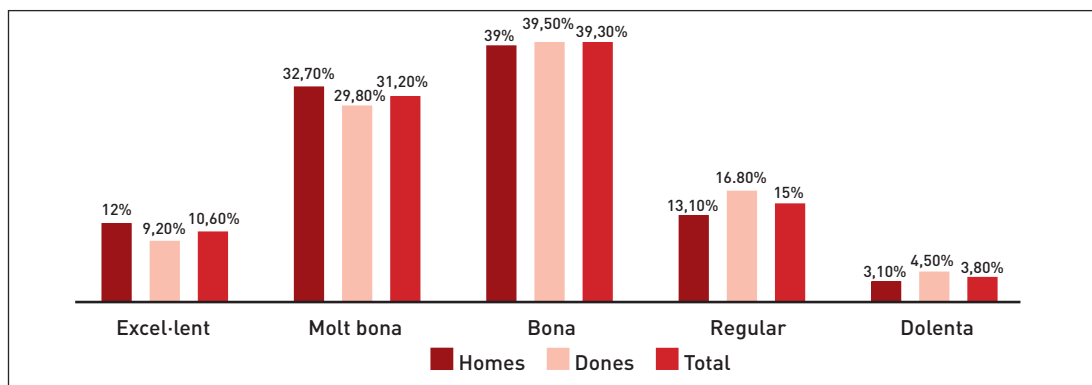
- La Llei de la dependència de 2006 reconeixia socialment i laboralment la tasca de cura de les persones dependents, que majoritàriament feien les dones en l'àmbit privat de les llars (ja sigui gratuïtament o a través de l'economia submergida). No obstant, l'any 2012, **en una reformulació de la Llei es va limitar el dret d'atenció i es van reduir les despeses que se'n derivaven**. Així, es va deixar d'abonar la cotització a la seguretat social de les persones cuidadores.
- Les dones, especialment les majors de 80 anys, representen la majoria de les persones ateses per la Llei de la dependència, un 63% del total (Gràfic 11). Amb la reducció pressupostària es constata que **el col·lectiu femení és el més afectat** en una doble vessant: **com a persona que precisa atenció i com a cuidadora**. Les retallades porten a reduir els drets de les persones que no pateixen gran dependència, la qual cosa implica que la cura d'aquestes persones passa a càrrec, majoritàriament, de les filles.
- La crisi i les retallades en polítiques socials han suposat que retornés a l'àmbit privat la responsabilitat d'una activitat no remunerada que fan sobretot les dones: **la cura de persones dependents la desenvolupen les dones en un 83%**, davant el 17% d'homes³. El fet de ser cuidador no professional pot suposar haver de deixar una feina amb contracte o reduir la jornada de treball remunerada, la qual cosa té conseqüències no només en termes laborals, sinó també personals (estrès, cansament, problemes de salut mental).

4. EFECTES DE LA CRISI EN LA SALUT

4.1 Percepció de l'estat de salut

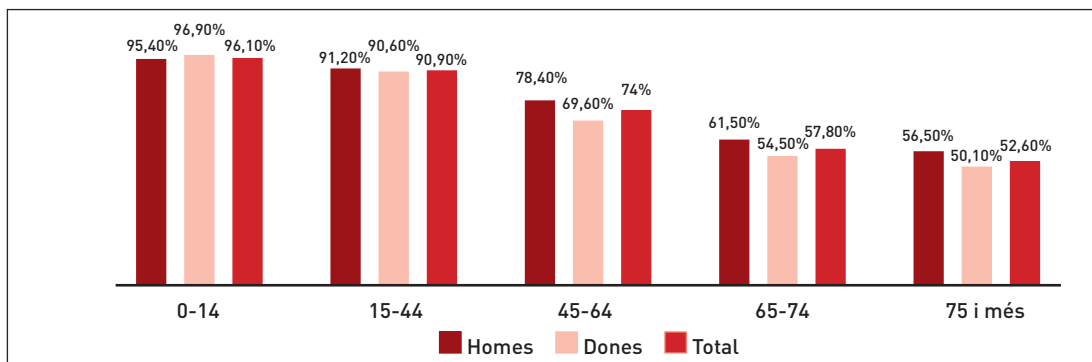
Definició | Percepció de l'estat de salut: Percepció pròpia de la població sobre el seu estat de salut. L'autopercepció positiva és la considerada excel·lent, molt bona o bona.

Gràfic 12. Autopercepció de l'estat de salut general a Catalunya (%), 2013. Per sexe

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2013. Departament de Salut.

Gràfic 13. Autopercepció positiva per sexe i edat a Catalunya (%), 2013

Font: Enquesta de Salut de Catalunya 2013. Departament de Salut.

Anàlisi:

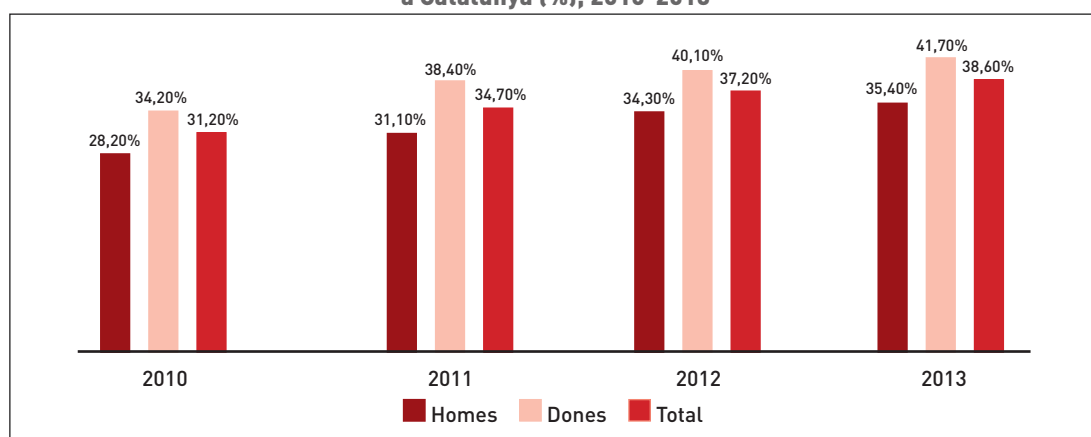
- En relació al gènere, l'autopercepció positiva és lleugerament més baixa entre les dones en tots els grups d'edat (Gràfic 13). Degut a la sobrecàrrega de responsabilitats, agreujada pels efectes de la crisi, les dones pateixen sovint malestars i simptomatologies físiques associades a l'ansietat i l'estrès. Tot i no quedar registrades com a malalties cròniques ni puntuals (dolors d'esquena, dolors estomacals, mals de cap, contractures musculars...), generen una autopercepció de salut baixa i un estat de salut dolent. La diferència entre homes i dones creix amb l'edat, a mesura que els rols de gènere es consoliden (Gràfic 13).
- En relació a les classes socials i el nivell d'estudis, es dona una major percepció positiva entre els membres de classe alta (80,7%, davant el 77% que de la classe baixa). La diferència és encara major

si es té en compte també el nivell d'estudis: un 91,2% de percepció positiva entre les persones amb estudis universitaris i un 59% entre els grups amb estudis primaris. La diferència entre homes i dones s'accentua amb les diferències de classe social i nivell d'estudis (veure [document extens](#)).

4.2. Trastorns crònics

Definició | Persones amb trastorns crònics: Persones que pateixen algun problema de salut o malaltia crònica de qualsevol tipus.

Gràfic 14. Població que pateix algun problema de salut o malaltia crònica a Catalunya (%), 2010-2013

Font: Enquesta de Salut de Catalunya 2013. Departament de Salut.

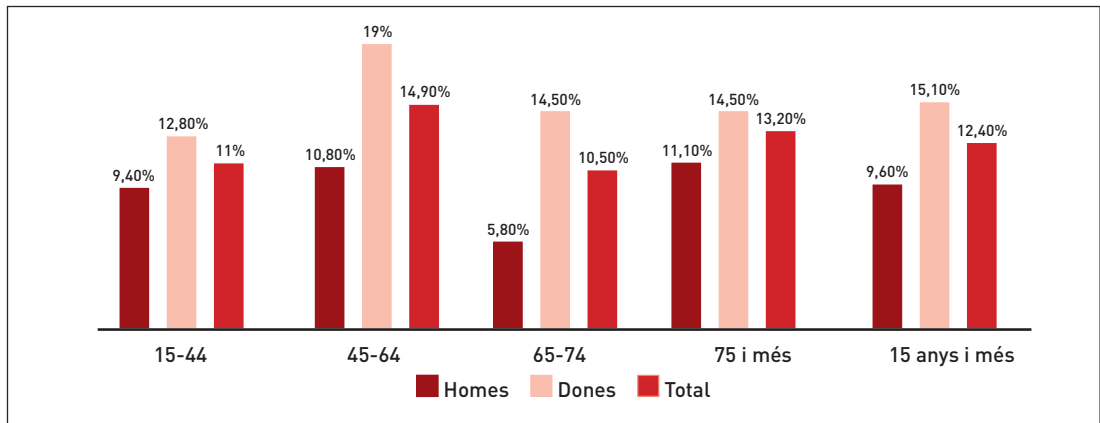
Anàlisi:

- Les dones pateixen trastorns crònics en major mesura que els homes (41,7% vs. 35,4%) en tots els grups d'edat, si bé la diferència augmenta amb l'edat i el fet que l'esperança de vida sigui més alta en les dones contribueix a incrementar-la.
- Si ens fixem en la classe social i el nivell d'estudis (veure [document extens](#)), les malalties cròniques tenen una major incidència entre les persones de classe social més baixa i amb menys nivell d'estudis. El fet de tenir condicions de vida més precàries pot propiciar la desatenció d'aquestes malalties i una major propensió a desenvolupar-les, ja que les condicions de vida, ocupació, alimentació, etc. tendeixen a ser deficitàries.

3.3. Salut mental

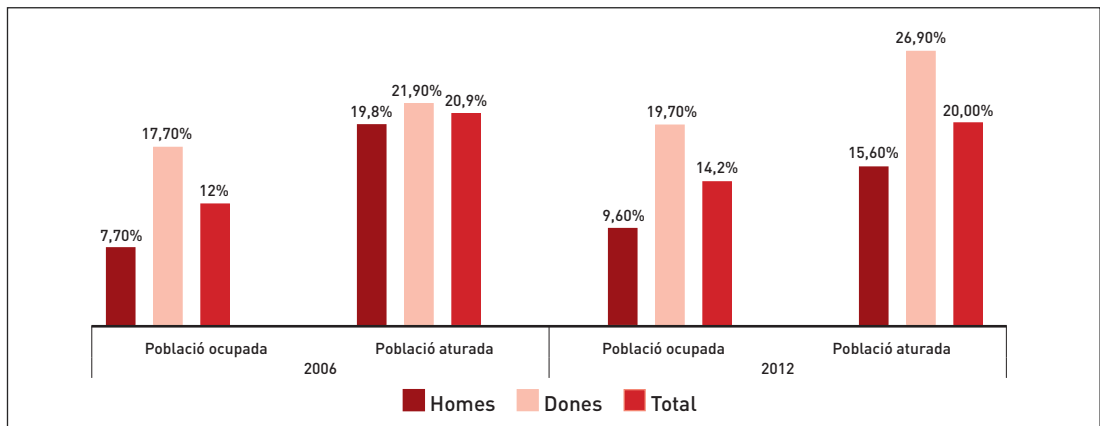
Definició | Salut mental: L'Organització Mundial de la Salut (OMS) considera la salut mental com un "estat complet de benestar físic, mental i social, no només l'absència d'afeccions o malalties".

Gràfic 15. Població de 15 anys i més amb risc de patir algun trastorn mental a Catalunya, 2013. Per grup d'edat i sexe

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2013. Departament de Salut.

Gràfic 16. Població que pateix o ha patit depressió i/o ansietat segons situació laboral a Catalunya (%), 2006 i 2012

Font: Enquesta de Salut de Catalunya 2006 i 2011-2012. Departament de Salut.

Anàlisi:

- La probabilitat de patir un trastorn mental és superior entre les dones: 15,1% de risc, davant el 9,6% dels homes (Gràfic 15). Aquest comportament diferenciat ve donat per la doble càrrega de treball i responsabilitats que suporten les dones –tasques de la llar i familiars i activitat al mercat laboral—, la qual cosa augmenta les possibilitats de patir estrès i ansietat.

- Les classes socials més desfavorides i els grups de població amb menys nivell d'estudis tenen una major risc de patir algun tipus de trastorn mental (veure [document extens](#)).
- **Els aturats pateixen depressió o ansietat en major mesura que la població ocupada** (Gràfic 16), la qual cosa mostra que les dificultats econòmiques i laborals afecten el benestar psicològic i la salut mental de les persones.
- La manca de recursos i suport per a les persones diagnosticades amb trastorn mental comporta un **sobreesforç per part de la família, que recau majoritàriament en les dones que assumeixen el rol de cuidadores**. S'estima que més del 80% dels pacients mentals crònics conviuen amb la seva família d'origen i aproximadament un 15% dels cuidadors presenten problemes físics vinculats al fet de tenir-ne cura, així com una morbiditat psiquiàtrica que gairebé duplica la de la resta de la població⁴.

4. MONTERO, I.; APARICIO D.; GÓMEZ-BENEYTO M., et al. (2004): *Género y salud mental en un mundo cambiante*. Gac Sanit. 18 (Supl 1).

5. EFECTES DE LA CRISI EN LES PERSONES SENSE LLAR

5.1. Persones que viuen al carrer

Definició | Persona sense llar: Aquella persona que no pot accedir o conservar un allotjament adequat, adaptat a la seva situació personal, permanent i que proporcioni un marc estable de convivència, ja sigui per manca de recursos econòmics, ja sigui per tenir dificultats personals o socials per portar una vida autònoma⁵.

Taula 5. Evolució del nombre de persones sense llar a Barcelona, 2008, 2011 i 2013

	2008		2011		2013	Variació 08-13 (%)
	Recompte 11/3/08	Estimació SIS	Recompte 8/9/11	Estimació SIS	Estimació SIS	
Recompte de carrer, detecció SIS	658	562	838	726	870	54,80%
Assentaments (segons informes SIS)	265	265	695	695	595	124,50%
Persones allotjades en recursos residencials de la XAPSLL	1.190	1.190	1.258	1.258	1.468	23,40%
Total persones sense llar	2.113	2.017	2.791	2.679	2.933	45,40%

Font: Recomptes realitzats per la XAPSLL. Registres i informes del SIS

Taula 6. Sexe de les persones allotjades en recursos de la Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar (XAPSLL), 2009-2013

	Març 2009	Març 2010	Març 2011	Nov. 2011	Març 2012	Març 2013
Homes %	64,9	65,2	65,7	67,7	61,6	62,7
Dones %	23,8	23,3	22,6	21,8	28,9	25,9
Menors %	11,3	11,5	11,7	10,6	9,5	11,4
Nº persones	1.141	1.141	1.229	1.222	1.560	1.451

Font: XAPSLL

Anàlisi:

- Entre 2008 i 2013 hi ha hagut un **augment del nombre de persones sense llar a Barcelona** (Taula 5). Segons dades d'Arrels Fundació, les persones que dormen al carrer tenen una esperança de vida 20 anys inferior a la mitjana de la població. De les tres principals causes del sensellarisme –problemàtiques sociolaborals, socioeconòmiques i alcoholisme–, la que augmenta de manera més significativa entre 2011 i 2013 és la socioeconòmica (veure [document extens](#)).
- S'intueix un increment de la proporció de dones, però és un fenomen poc visible i hi ha poques dades que permetin analitzar-lo. L'evolució en funció del sexe mostra que **el percentatge de dones sense llar creix dos punts**, però tot i així el d'home és més alt (Taula 6): segons dades d'Arrels Fundació, el 90% de les persones que dormen al carrer són homes.

5. AVRAMOV, D. (1995): *¿L'Unió Europea loge-t-elle ses pauvres?*, Bruxelles: FEANTSA

6. PROTECCIÓ SOCIAL. PENSIONS CONTRIBUTIVES I NO CONTRIBUTIVES

Definicions | Pensions contributives: Pensions de la Seguretat Social condicionades al compliment d'uns requisits determinats de cotització. Es classifiquen per tipus i pel règim d'afiliació. Els tipus de pensions contributives són: de jubilació, d'invalidesa i de supervivència (viduïtat, orfandat, a favor de familiars). | **Pensions no contributives de la Seguretat Social:** Prestacions econòmiques adreçades a les persones que no disposen de prou recursos econòmics i no poden acollir-se a cap cobertura contributiva per no haver cotitzat a la Seguretat Social. Hi ha dues modalitats: la de jubilació i la d'invalidesa. Asseguren a tots els ciutadans (sempre i quan compleixen uns requisits) en edat de jubilació o majors d'edat amb una invalidesa declarada una prestació encaminada a cobrir les necessitats bàsiques de subsistència.

Taula 7. Import mitjà de les pensions contributives de la Seguretat Social. Catalunya. 2008-2012. Per sexe i segons classe de pensió. En euros.

	Incapacitat permanent		Viduïtat		Jubilació	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2008	1.007,15	699,19	417,77	564,13	1.061,18	583,55
2009	1.029,55	725,37	428,04	581,12	1.097,94	604,61
2010	1.037,82	741,85	432,77	588,23	1.123,72	617,14
2011	1.059,36	770,69	443,17	603,79	1.161,59	640,53
2012	1.077,24	798,26	452,21	619,44	1.199,89	667,98

Font: Institut Nacional de la Seguretat Social.

Anàlisi:

- Les dones perceben prestacions de menor quantia perquè han cotitzat menys (menys anys de treball remunerat, amb jornades reduïdes i/o amb salaris inferiors): **la pensió mitjana de les dones espanyoles és un 38% inferior** a la dels homes, 659 euros/mes davant 1.067 dels homes.
- La majoria dels beneficiaris de pensions no contributives són dones i la proporció és clarament superior en el cas de les pensions de jubilació i de jubilació derivada d'invalidesa (veure [document extens](#)). La quantia d'aquestes pensions és molt baixa, d'entre 91,48 i 365,90 euros/mes.
- La quantia de les pensions s'ha congelat o ha augmentat de forma insignificant en els darrers anys i s'observen clares diferències per raó de gènere (veure [document extens](#)): **l'import mitjà de les pensions contributives per incapacitat, viudetat i jubilació de les dones és inferior al dels homes** degut a que habitualment elles han cotitzat menys a la Seguretat Social. En aquest fenomen hi intervenen la **desigualtat entre homes i dones en les condicions laborals** (discriminació salarial i d'accés a càrrecs directius) i la necessitat de conciliació entre la vida laboral i familiar (reducció de jornades laborals, feines a temps parcial).

7. CONDICIONS DE VIDA I POBRESA

7.1. Evolució de la pobresa al llarg de la crisi

Definicions | Taxa de risc a la pobresa: Percentatge de persones que viuen en llars amb una Renda Disponible Equivalent inferior al 60% dels ingressos medians corresponents al tipus de llar. | **Llindar de risc a la pobresa:** Nivell d'ingressos definit com el 60% de la renda mediana. | **Taxa AROPE:** La taxa AROPE (acrònim de l'anglès *At-risk-of poverty and exclusion*) és un indicador sintètic que té en compte altres tres indicadors: la població que viu sota el llindar de pobresa, la població afectada per una privació material severa i la població amb baixa intensitat de treball per llar. | **Població amb privació material severa:** Percentatge de població que viu en llars que no es poden permetre el pagament de com a mínim quatre dels nou ítems següents: hipoteca, lloguer o pagaments a termini; manteniment de l'habitatge a una temperatura adequada; una setmana de vacances l'any; un àpat amb carn, pollastre o peix cada dos dies; telèfon; televisió; rentadora; cotxe; despeses imprevistes, segons indica la taxa AROPE. | **Llars amb baixa intensitat de treball:** Nombre de mesos treballats durant l'any per part de tots els membres de la llar en edat laboral en relació als mesos que teòricament podrien treballar; una intensitat de treball igual o inferior a 0,20 es considera baixa).

Taula 8. Taxa i població en risc de pobresa a Catalunya, 2009-2013. Per sexe i grups d'edat.

	2009	2010	2011	2012	2013
Homes	17,0	17,4	18,1	18,2	20,7
De 16 a 64	13,9	17,2	17,3	17,2	20
65 anys i més	16,4	12,5	13	12,8	10,7
Dones	21,6	20,8	20,8	20,6	18,8
De 16 a 64	18,4	18,5	19,4	19,6	19,5
65 anys i més	22,8	19,1	18,9	18,7	13,7
Total	19,3	19,2	19,5	19,3	19,8
Menys de 16 anys	31,1	27,3	26,9	26,7	27,3
De 16 a 64	16,2	17,8	18,4	18,6	19,8
65 anys i més	20,1	16,3	16,3	16,4	12,4

Font: Idescat, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'INE

Taula 9. Nombre de privacions de les llars a Catalunya (%), 2012. Per sexe i edat de la persona de referència

	Homes				Dones			
	de 16 a 39 anys	de 40 a 64 anys	de 65 anys i més	Total	de 16 a 39 anys	de 40 a 64 anys	de 65 anys i més	Total
Cap privació	48,6	50,1	55,8	51,0	38,3	43,6	36,5	39,9
Una privació	14,8	15,9	19,8	16,6	*	17,7	20,0	17,0
Dues i més privacions	27,2	28,1	22,3	26,5	41,6	35,4	42,1	39,2

Font: Idescat, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'INE.

* Dades poc significatives per al càlcul

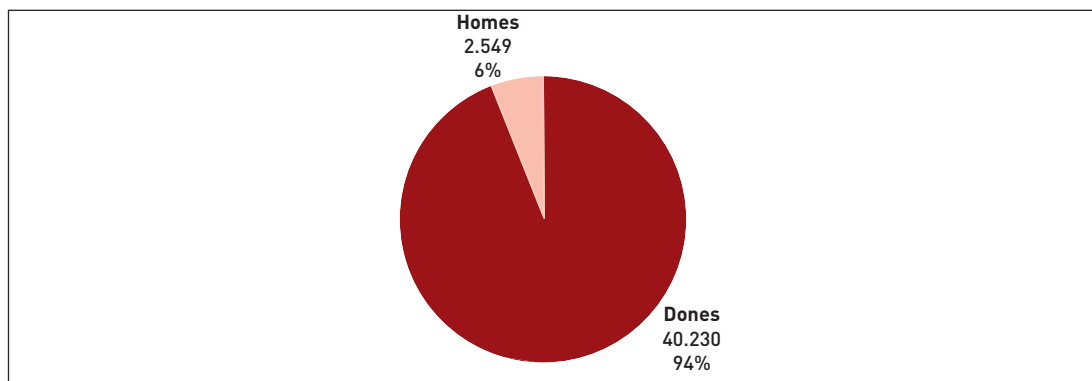
Anàlisi:

- Des de 2010, la quantitat que fixa el llindar de risc a la pobresa de les llars catalanes no ha deixat de baixar, situant-se l'any 2013 en 9.422,62 euros d'ingressos l'any (veure [document extens](#)). Hem de tenir en compte que davant l'**empobriment del conjunt de la societat** (disminució dels ingressos mitjans), disminueix el llindar de risc a la pobresa, fet que condiciona el percentatge de població que es troba per sota d'aquest llindar..
- L'evolució de la taxa de pobresa, que el 2013 afecta el 19,8% de la població, mostra un **empitjorament per a tots els grups d'edat** excepte per a la població de 65 anys i més (Taula 8), degut a l'efecte positiu de les transferències socials (pensions). Ara bé, és manté el diferencial per raó de gènere que s'explica, com ja s'ha comentat, per la **vulnerabilitat que pateixen les dones de 65 i més anys quan viuen soles** i tenen una història laboral caracteritzada per un baix nivell de cotització..
- La taxa AROPE se situa el 2013 en el 24,3% de la població (veure [document extens](#)), la qual cosa significa que gairebé una de cada quatre persones viu per sota del llindar de la pobresa (19,8%), és membre d'una llar amb privació material severa (6,1%), o viu en una llar amb baixa intensitat de treball (8,2%).
- **Les llars amb més privacions materials són les encapçalades per dones** (Taula 9). El 42,1% de les llars encapçalades per dones majors de 65 anys i el 41,6% de les encapçalades per dones de 16 a 39 anys pateixen dues o més privacions. La principal privació material és no poder anar de vacances almenys una setmana l'any (afecta el 43,6% de la població) i la següent més freqüent és no poder fer-se càrrec de despeses imprevistes (40%).

7.2. Risc a la pobresa segons composició de les llars. El cas de les famílies monoparentals

Definicions | **Taxa de risc de pobresa segons composició de les llars:** Percentatge de persones que viuen en llars la renda disponible de les quals és inferior al llindar de risc a la pobresa per aquell tipus de llar. | **Famílies monoparentals:** Famílies formades per un o més fills o filles menors que conviuen i depenen econòmicament d'una sola persona, i que les dades ens diuen que a Catalunya aproximadament un 94% estan formades per dones soles.

**Gràfic 17. Carnets de família monoparental vigents a Catalunya, 2013.
Per sexe de la persona que l'encapçala**

Font: Secretaria de Família. Generalitat de Catalunya. Dades novembre 2013.

Taula 10. Taxa de risc de pobresa per composició de la llar a Catalunya, 2013

Composició de la llar	Milers	%
Sense fills dependents*	522,2	14,5
Unipersonal	150,1	21,6
Dos adults sense fills dependents	253,3	14,1
Altres llars sense fills dependents	118,8	10,8
Amb fills dependents	940,9	24,8
Un adult amb un o més fills dependents	75,4	43,3
Dos adults amb un o més fills dependents	705,4	24,1
Altres llars amb fills dependents	160,0	22,8

*Fill dependent: es consideren fills dependents la població menor de 16 anys i la població entre 16 i 24 anys que viuen almenys amb un dels pares i que són econòmicament inactives.

Anàlisi:

- Des de l'inici de la crisi, el risc de pobresa entre les famílies monoparentals no ha parat de créixer, sent un dels col·lectius més vulnerables. El 2013 la taxa de risc de pobresa a Catalunya era del 43,3% a les llars encapçalades per un adult amb un o dos fills dependents (Taula 10). Un dels factors que explica aquest elevat percentatge és que **més del 90% de les famílies monoparentals estan encapçalades per dones**, cosa que influeix en agreujar la situació de pobresa d'aquestes famílies. La situació de discriminació que pateixen les dones en el mercat laboral fa que tinguin treballs més precaris i amb salaris més baixos, i això té clars efectes en la família.
- Creu Roja va posar en marxa el **projecte de beques menjador** el curs 2012-2013 i el **47% dels infants beneficiaris són de famílies monoparentals**, la majoria encapçalades per dones. En aquesta mateixa línia, en la memòria de l'any 2013 Càritas apunta dos tipus de llars com les especialment vulnerables: **les famílies nombroses i les famílies monoparentals**.